

Narcisism și autocunoaștere

Pornește de la un enunț al lui Jerzy Grotowski, enunț care mi se pare că obligă la o sumă de reflecții: „actorul trebuie să se dăruiească, nu să se frîneze, să se deschidă, nu să se închidă asupra sa, fiindcă altfel s-ar ajunge la narcisism”.

La prîna vedere, autoadorarea, narcisismul, ar proveni din vinovata suficiență a interpretului, din siguranța sa excesivă, din supraevaluarea liniștită și obtuză a propriilor posibilități. Și asemenea cazuri există, desigur. Dar există și atîtea altele, în care neliniștea destul de mărunță, legată de o incertitudine motivată în propriile posibilități, conduce la agresivitatea narcisismului. Fie că la origine se află liniștea sau neliniștea, autoadorarea — care nu-și găsește niciodată nici cea mai mică acoperire — rămîne un păcat capital al actorului de azi și dintotdeauna.

Autoadmirația înlesnește „ponciful jocului” — cum îl numește Jean Vilar —, repetarea derizorie a unor ticuri și jalnice convenții, care nu pot suplini în nici o situație noutatea permanentă a talentului, proșpetimea inepuizabilă a artei actorului.

Tot Jean Vilar crede în mod întemeiat că „pentru realizatorul spectacolului, fiecare actor este un caz nou”. Și în această formulă se găsește, evident, cuprinsă ideea caracterului irepetabil al talentului autentic. Am adăuga că, de fapt, nu numai fiecare actor, ci și fiecare alt rol al aceluiași actor înzestrat constituie un caz nou. În acest chip, adică în competiția cu talentul și cu posibilitățile sale inepuizabile, dispare și primejdia pe care o prezintă ponciful jocului și, în considerabilă măsură, amenințarea narcisismului.

Competiția cu talentul rămîne însă, din păcate, atît de dificilă, încît se aglomerează mereu încercările, uneori disperate, de a o înlocui cu tot soiul de paliative, mai mult decît ineficiente.

Actorul mai puțin înzestrat nu-și poate permite să dea dovadă de generozitatea dăruirii, deoarece, cu cît se deschide mai mult, cu atît își dezgolește mai sigur lipsa de har. Și atunci el se frînează, se închide asupra sa, se crispează. Ceea ce se realizează în scenă, în aceste condiții, are aerul unei demonstrații destul de chinute, care, pe măsură ce se dezvoltă, acumulează date mai marcate de neautenticitate. În mod practic, această demonstrație, situată în zonele cele mai peri-

ferice și mai dubioase ale artei, conduce la exhibiționism. Și, chiar dacă pare puțin paradoxal, itinerarul care pornește de la lipsa de talent, asociată cu frînarea, și trece prin demonstrația exhibiționistă, ajunge, în mod logic, tot la inexpressivitatea tristă a narcisismului.

Fără îndoială că, pentru a ajunge la construirea în spectacol a unei imagini armonioase, inspirate, valabile, actorul trebuie ajutat să elimine toate inhibițiile posibile, toate frînele, să se elibereze de aceste bariere care stau în calea deschiderii sale, a împlinirii sale. Numai că această operație dificilă nu se justifică decît în situația în care este precedată, ca de o premisă sine qua non, de existența talentului, de prezența darului natural care îngăduie dăruirea.

Și aici intervine momentul fundamental al autocunoașterii. Tot Grotowski menționează: „Actorul trebuie să descifreze toate problemele propriului său organism, care îi sînt accesibile. El trebuie să știe că, atunci cînd conduce aerul care poartă sunetul într-o anumită parte a corpului său, se vor produce sonorități care ar părea că sînt amplificate de diferite tipuri de rezonatori”.

Chiar dacă pare, poate, puțin tehnicistă, această formulare deschide un orizont larg de înțelegere a lucrurilor care ne preocupă. Actorul este dator să-și cunoască foarte bine trupul, vocea, inteligența, resursele emotive, valențele lor libere și dimensiunile posibile, pentru a fi în stare să le folosească în mod judicios, armonizîndu-le și subordonîndu-le coerent sensului major al existenței sale scenice. Aici nu se poate ajunge decît dacă primei premise sine qua non: existența talentului, i se adaugă o a doua premisă extrem de importantă: exersarea talentului. Și numai funcțiunea conjugată a acestor două premise este susceptibilă să asigure adevăratele reușite.

În aceste condiții, autocunoașterea — ca timp indispensabil al creației actoricești, ca măsură dreaptă a resurselor autentice ale actorului — se situează la antipodul narcisismului. Ceea ce nu trebuie să ne facă intoleranți, determinîndu-ne să refuzăm libertatea amatorilor de narcisism. Să nu-i împiedicăm să practice exercițiul autoadorării neputințelor lor artistice. Ei aduc, pe această cale, încă o probă concludentă la dosarul certelor și ireversibilelor incompatibilități dintre lipsa de talent și arta teatrului.